

L'altra cara de la normalització lingüística a l'Alguer: l'escola

Introducció: el marc legal

Malgrat la decisió del passat 4 de juliol de 1994 de la Cort Constitucional italiana de declarar inconstitucional el títol relatiu a l'ensenyament del sard i del català de l'Alguer de la Llei regional núm. 410 de Tutela e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna —perquè assumia competències restringides al Ministeri d'Instrucció Pública i, per tant, no establertes en l'Estatut especial sard— i els canvis esdevinguts a l'Alguer els últims anys en relació amb el marc legal en matèria lingüística i llur incidència en l'escola, paradoxalment potser ha estat aquest àmbit públic el que més se n'ha pogut beneficiar.

La dita sentència considerà la il·legimitat constitucional dels articles 23 (Intervenció de la regió en l'escola sarda) i 24 (Integració de l'ordenació i dels programes escolars) i, per tant, de tot el títol IV de la Llei (Activitat de la regió en la integració dels programes escolars i en l'experimentació), per la qual cosa, malauradament, el català de l'Alguer encara no disposa oficialment d'un reconeixement ni d'un marc legal que possibiliti l'inici efectiu de la recuperació lingüística o, com a mínim, que freni la preocupant acceleració de la substitució lingüística. Si tenim en compte, tanmateix, que l'article 5 de l'Estatut especial de Sardenya preveu vagament que la regió pugui assumir la integració de programes escolars, el dictamen de la Cort Constitucional, negant aquesta possibilitat a la regió sarda, parteix d'una interpretació clarament restrictiva de l'Estatut i, en conseqüència, també de l'article 6 de la Constitució, que preveu tutelar les minories lingüístiques.

Amb tot, després del dictamen constitucional, ha calgut esperar fins al març de 1995 perquè se'n tornés a parlar, després d'una maniobra política del Partito Sardo d'Azione. La nova llei, doncs, ha començat a caminar políticament no per consens polític ni per convenciment ideològic, sinó per salvar l'estabilitat política de l'actual govern regional. A finals de març la llei quedà enllestida per ser discutida en el Consell Regional. A l'espera de discussió i, si s'escau, d'aprovació, el nou projecte de llei regional de Tutela e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna preveu la possibilitat d'introduir modificacions en les matèries d'ensenyament dins el marc de l'autonomia didàctica i segueix tenint en compte el reconeixement del català de l'Alguer —i també, com a novetat, del genovès de les illes del Sulcis— amb paridignitat amb el sard: «La medesima valenza attribuita alla cultura ed alla lingua sarda è riconosciuta con riferimento al territorio interessato, alla cultura ed alla lingua catalana di Alghero e al tabarchino delle isole del Sulcis.»

El català de l'Alguer a l'escola

Tenint en compte la realitat lingüística de les joves generacions que es reflecteix en els treballs de Maria Grossmann (1983), Enrico Chessa (1994) i Giuseppe

Piga (1994), és clara la tendència a la substitució lingüística i a l'empobriment de la llengua catalana de l'Alguer.

Giuseppe Piga, en una enquesta psicolingüística per verificar les sensacions i les connotacions emotives —en valors semàntics— que els catalanoparlants i els italianoparlants algueresos susciten en els subjectes enquestats residents a l'Alguer (estudiants dels instituts humanístics i dels instituts tecnicoprofessionals), arriba a la següent conclusió: «Si fins fa uns anys qui s'establí a l'Alguer, per pertànyer de dret a la comunitat ciutadana havia, a desgrat seu, d'aprendre'n la llengua, ara els temps han canviat. Així, l'alguerès, si bé en l'àmbit de l'associacionisme cultural perdura com una realitat encara viva, en la societat local, a l'inrevés, tendeix malauradament a esdevenir una mena de relíquia, una llengua "morta".» I quant a la consideració que els joves tenen de l'alguerès afegeix que «l'alguerès ha estat substituït per l'italià. Especialment en les joves generacions el fenomen és aclaparador; de fet, aquest és episòdic i esporàdic i sobreviu com un aspecte folklòric de llur llenguatge. En realitat es tracta d'un cúmul de *boutades*, banalitats i expressions vulgars. És a dir, d'una llengua que ha perdut prestigi i dignitat en les generacions joves».

Les condicions polítiques —i, doncs, socioeconòmiques i culturals— que s'han de donar per a la normalització del català a l'Alguer són de difícil consecució, no únicament per l'handicap de la territorialitat doblement aïllada, sinó també pel qüestionat cost econòmic d'una hipotètica planificació lingüística. Per tant, només el consens —avui inconcebiblement inexistent— de les forces culturals i polítiques alguereses pot augurar un futur esperançador.

Pel que fa a l'escola, avui únicament es pot aplicar com a mesura d'exigua recuperació lingüística un tipus de programa d'alguerès progressiu, basat en la intensificació de l'ús de l'alguerès en unes determinades activitats (cançons, jocs, contes, etc.) i en un horari que a poc a poc pot anar creixent, davant la impossibilitat legal d'aplicar a l'escola una doble via d'ensenyament o un programa d'immersió lingüística.

Aquesta consideració es fonamenta sobretot en la recomanació del Ministeri d'Instrucció Pública a partir de la Circular ministerial de 2 de març de 1994 núm. 73, *Dialogo interculturale e convivenza democratica: l'impegno progettuale della Scuola*, segons la qual hom preveu fomentar el respecte a les minories lingüístiques existents a l'Estat italià. El document, que propugna una educació intercultural sobre la base de les exigències de la societat multicultural italiana, té en compte el respecte tant a una identitat regional (per exemple, la sarda) com local (això és, l'algueresa). Aquesta recomanació es pot desplegar a l'escola subordinada als programes d'italià, d'història i d'educació cívica, a partir d'una aplicació gradual a l'escola *materna, elementare, media i secondaria superiore*, i preveu a més a més, si així és requerit per l'escola, un programa de formació del professorat.

En aquest sentit, l'escola algueresa ha de poder comptar amb dos factors pedagògicodidàctics irrenunciabls:

1. La necessitat d'un model lingüístic que no respongui únicament a la parla —avui massa corrompuda—, però tampoc a un català normatiu excessivament allunyat d'aquesta particular realitat lingüística. Per això, d'acord també amb l'Estatut municipal de l'Alguer, cal que oficialment s'adopti un estàndard alguerès d'ús restringit, sobretot escrit però també oral, no únicament per a l'àmbit escolar sinó també per a la vida pública i administrativa.
2. La necessitat d'una formació específica per a la recuperació de la llengua a

l'escola i de propostes didàctiques per començar a desplegar amb comoditat aquest procés d'introducció progressiva de la llengua.

En aquesta doble línia està treballant des de 1993 el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori, organisme instituït a l'Alguer amb un acord de col·laboració entre la Universitat de Sàsser —com a extensió universitària a l'Alguer de la càtedra de llengua i literatura catalanes— i Òmnium Cultural —acord que preveu, encara avui sense èxit, la incorporació de l'Administració local:

1. A través de publicacions puntuals i periòdiques destinades a l'escola *materna, elementare* i *media*, està tendint a l'elaboració consensuada d'un model lingüístic que s'encamini en la línia del respecte a la varietat local i alhora a la normativització de la llengua catalana. Caldria remarcar-ne, per exemple:

1.1. Una mostra provisional de *Contes de Tolstoi. Quadern de lectura i exercicis* (1994), adaptada a l'alguerès i amb la inclusió de propostes didàctiques elaborades pel Servei d'Ensenyament del Català de la Generalitat de Catalunya.

1.2. El *Cançoner* (1994), recull de cançons populars i tradicionals de l'Alguer, a cura d'Antonello Colledanchise, amb casset complementària.

1.3. La publicació mensual de *Mataresies*, que des del gener de 1995 apareix amb el subtítol de *Periòdic al servici dels minyons*, amb un tiratge de 1.500 exemplars de 8 pàgines distribuïts gratuïtament a les escoles a través del col·lectiu d'educadors, mestres i professors de l'escola *materna, elementare* i *media* que es reuneixen al Centre. És una combinació de materials locals (una història il·lustrada de Sardenya a cura de Massimiliano Pala i Giuseppe Piga, un laboratori de rondalles a cura de l'associació Archivi del Sud, l'educació ambiental a cura de Legambiente) i de materials extrets, adaptats a l'alguerès, de còmics catalans, com ara *L'Eixerit*

1.4. L'adaptació al català de l'Alguer dels còmics *Tintín al país de l'or negre* (Barcelona, Editorial Juventut, 1995) d'Hergé —amb el suport de la Fundació Jaume I— i d'una versió il·lustrada de *Pinocchio* (Barcelona, Vilafranca, 1995) de C. Collodi —amb el suport d'Òmnium Cultural—, 400 exemplars dels quals foren distribuïts gratuïtament entre aquells minyons que van fer activitats escolars en alguerès al llarg del curs 1994-95.

De fet, amb aquestes dues publicacions, el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori enllesteix la fase d'elaboració i experimentació del model de llengua escrita.

De tota manera, altres iniciatives a l'Alguer han tingut com a objectiu l'escola: Antoni Arca, mestre i escriptor, amb els seus llibres de teatre i de cançons infantils, com ara *Niños, pitzinnos, minyons* (L'Alguer, Edicions del Sol, 1995) i l'Associació per la Salvaguarda del Patrimoni Històric-cultural de l'Alguer, amb la publicació del recull *Contes i rondalles* (L'Alguer, Edicions del Sol, 1995), a cura de Guido Sari, que aplega contes breus de diversos autors, algueresos i catalans, segueixen la tendència de l'elaboració de materials i textos per a l'escola.

2. A través de la formació dels mestres i educadors i la coordinació d'experiències didàctiques, que és allò que ocupa bona part de l'activitat del Centre:

2.1. El curs 1993-94 ja va comptar amb una incipient programació d'activitats escolars en alguerès, que conclogueren el maig de 1994 amb la I Jornada de L'escola per la nostra llengua, que consistí en una mostra dels treballs realitzats pels minyons. El curs 1994-95, amb un major desplegament d'aquestes activitats, va duplicar la participació dels alumnes (de 190 a 375), de les escoles (de 4 a 7) i dels mestres (de 16 a 37) en la II Jornada de L'escola per la nostra llengua

que va tenir lloc el maig del 1995. Val a dir que totes aquestes activitats han comptat sempre amb el vistiplau del *provveditore agli Studi* de Sàsser, la màxima autoritat educativa provincial que regeix l'ens administratiu perifèric dependent del Ministeri d'Instrucció Pública.

En col·laboració amb l'Associació per la Salvaguarda del Patrimoni Històricocultural de l'Alguer, tres professors de llengua formats al Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori han impartit dins l'horari escolar classes d'alguerès, iniciativa que s'ampliarà per al curs 1995-96 per elaborar una estratègia pedagògicodidàctica comuna i coordinada des del Centre.

2.2. Organització de cursos de formació de 30 hores durant l'any acadèmic 1994-95, com el de Didàctica de la llengua a partir de la cançó en alguerès, a càrrec d'Antonello Colledanchise, que ha estat seguit regularment per 16 mestres de l'escola *materna, elementare* i *media*, o el de Traducció a l'italià de textos catalans i algueresos impartit per Daniela Tilloca per a estudiants de lletres de l'escola superior.

2.3. Des del 1994 s'organitza l'Escola d'Estiu de l'Alguer amb un programa d'activitats de formació i experimentació de didàctica de la llengua, amb professionals provinents del Servei d'Ensenyament del Català. La I Escola d'Estiu de l'Alguer, adreçada a mestres, professors i educadors de l'escola pública de l'Alguer i que va tenir lloc el setembre de 1994, comptà amb la participació del Provveditorato agli Studi de Sàsser i de 82 mestres i professors (dels 126 inscrits inicialment), que obtingueren el certificat d'assistència i aprofitament atorgat per la Universitat de Sàsser (24 de l'escola materna, 30 de l'escola elemental i 28 de l'escola mitjana).

L'Escola es fixà l'objectiu prioritari d'oferir experiències de didàctica de la llengua, tenint en compte que el mateix *provveditore agli Studi* de Sàsser autoritzà oficialment a finals del curs acadèmic 1993-94 la introducció d'activitats escolars en alguerès, sobretot a l'escola *elementare* i *media*, després de la petició que li feren Òmnium Cultural i el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori.

Es desplegà en tres seminaris: Cantem i juguem, per a educadors de minyons de 4 a 6 anys (escola *materna*); Escoltem i llegim contes, per a mestres de minyons de 7 a 10 anys (escola *elementare*), i Fem projectes, per a professors de minyons d'11 a 14 anys (escola *media*). A cada seminari hom va remarcar la importància d'estimular l'ús de la llengua algueresa i la necessitat de crear contextos comunicatius, significatius i funcionals perquè els minyons interioritzin i usin les estructures de l'alguerès, tot insistint en la comunicació com a eix fonamental de l'ensenyament-aprenentatge de la nova llengua i, per tant, en l'exercitació de les habilitats lingüístiques implicades en l'acte comunicatiu: escoltar-parlar-llegir-escriure. Dins aquest procés d'aprenentatge de la nova llengua, hom tingué en consideració el paper de l'educador com a dinamitzador, com a interlocutor i com a model lingüístic.

Per a la II Escola d'Estiu de l'Alguer —prevista per al setembre de 1995— s'han organitzat cinc cursos de formació sota el lema «Quan la literatura popular ens fa parlar», sempre encaminats a dotar el professorat de recursos i estratègies per afavorir l'aprenentatge i l'ús de l'alguerès.

Conclusió

És evident que la recuperació del català a l'Alguer no hauria de restringir-se a l'escola si es vol afavorir la «bilingüització» real i efectiva de les generacions més joves —a què es refereix E. Chessa—, però el context actual d'incertesa política i d'insatisfacció jurídica en matèria lingüística no permet d'ésser tan exigents.

A l'espera, doncs, de l'aprovació no únicament de la nova llei regional de Tutela e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna sinó també d'una llei estatal de reconeixement de les minories lingüístiques italianes, les expectatives que s'obren en l'àmbit escolar amb la Circular ministerial núm. 73 a què fèiem referència, cal esgotar-les com si es tractés d'una clivella del marc legal vigent. En definitiva, però, l'èxit d'aquestes recomanacions ministerials dependrà ara de l'acceptació i el consens que trobaran a les diverses escoles de l'Alguer i, per tant, de la predisposició dels *presidi* —degans—, dels directors didàctics i del professorat, sense oblidar el paper determinant que hi poden jugar els pares i la família en general, les diverses associacions culturals alguereses que organitzen cursos de català (Obra Cultural, Escola d'Alguerès Pasqual Scanu, Associació per la Salvaguarda del Patrimoni Històric-cultural de l'Alguer) o vetllen per la cultura autòctona (Ateneu Alguerès, Òmnium Cultural) i, sobretot, d'acord amb l'Estatut municipal i l'Administració local.

A l'Alguer, però, hi continua faltant una voluntat clara i tenaç de coordinació i planificació d'esforços, paral·lelament a la necessitat imperiosa de disminució dels conflictes i enfrontaments entre associacions culturals, Administració local i intel·lectuals, si és que realment es vol arribar a recuperar l'ús del català a l'Alguer.

Bibliografia bàsica

AA. VV. *Scuola e bilinguismo in Sardegna. Aspettiscientifici e didattici*. Cagliari: Edizioni della Torre, 1991.

BOSCH I RODEREDA, ANDREU. «El català de l'Alguer davant del nou marc legal». Barcelona: *Avui*, 25 agost 1994, p. 15.

BOSCH I RODEREDA, ANDREU. «El català de l'Alguer, avui». *Butlletí*, 90. Barcelona: Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, octubre 1994, p. 70-74.

CHESSA, ENRICO. «L'Alguer i els països de llengua catalana. Propostes per a una planificació conjunta». *Revista de Llengua i Dret*, 22. Barcelona: Generalitat de Catalunya, desembre 1994, p. 119-134.

GROSSMANN, MARIA. *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística a la població escolar*. Barcelona: Barcino, 1983.

PIGGA, GIUSEPPE. *Il bilinguismo in Alghero: una ricerca psicolinguistica* (Tesi de laurea: rel. Gianfranco Nuvoli). Anno accademico 1993-94, Università degli Studi di Sassari, Facoltà di Magistero.

PINNA CATTE, MARIA TERESA. *Educazione bilingue in Sardegna. Problematiche generali ed esperienze di altri paesi*. Sassari: Edizioni di Iniziative Culturali, 1992.

TESSAROLO, MARISELDA. *Minoranze linguistiche e immagine dellalingua. Una ricerca sulla realtà italiana*. Milano: Franco Angeli-Università di Trieste, 1990.

